

КРЕАТИВНОСТТА И КРЕАТИВНИТЕ ПРОЯВИ КАТО АСПЕКТ НА НОВИТЕ УЧЕБНИ ПРОГРАМИ ЗА 5 И 6 КЛАС НА СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ

Камен М. Теофилов

CREATIVITY AND CREATIVE EVENTS AS AN ASPECT OF THE NEW CURRICULA FOR 5 AND 6 CLASS OF SECONDARY SCHOOL

Kamen M. Teofilov

ABSTRACT: Activation of creative abilities of students to creative expression requires knowledge of mental processes specific to certain age group. Adapting teaching methods should increase the possibilities for students to express, utilization and handling of new knowledge.

KEY WORDS: Creativity, creative pedagogy.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-84/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

В Английско-българския речник думата „creative” е преведена като „творчески”. В Речника на българския език на Института за български език, думата „творчески” се дефинира като: „...който е присъщ на творец, характерен за творец. Творчески метод. Творческо пресъздаване. 2. Който дава резултат, в който има творчество. Творческа работа. Творческо обсъждане.” В този аспект изобразителната дейност като част от „творческото пресъздаване” на света, на идеите и впечатленията е само част от креативните творчески прояви на учениците, които могат да бъдат насочени в различни области (музикални, литературни, физкултурни и пр.). Според М. Даскалова „Креативният елемент, интегриран в учебните занятия, оказва положително влияние върху концентрацията и постоянството, както и стимулира любознателността и мотивацията за работа. Учениците добиват самочувствие и се възприемат като активни участници в обучението си, чиито идеи биват изслушвани и прилагани. И може би най-важното – учат се да мислят независимо и свободно, да търсят ефективни решения на проблемите, с които се сблъскват, дори когато препятствията изглеждат непреодолими в рамките на стандартните разбирания и методи” [1:].

Насърчаването на креативното мислене на учениците стимулира освен нарастването на увереността в индивидуалните възможности за вземане на активни решения, но така също и желанието за иновативност и работа в екип. Екипната работа в намирането на решения по зададена проблематика увеличава шансовете за намиране на адекватни изходни позиции. Обединяването на усилията на учениците в „творчески звена” би допринесло за развиването на уменията им да се справят в екипна работна обстановка.

Творческите прояви на учениците под ръководството на учителя педагог се разглеждат от отделно звено в педагогическата наука, цел на която е да се проучи и развие по-пълно импулсът за креативно действие при учащите, както и да се разработи подходящ педагогически инструментариум за прилагането на принципите на педагогиката на творчеството. „Основна цел на педагогиката на творчеството е да подготви педагозите да умеят да разпознават творческия потенциал у всяко дете, да го съхраняват, стимулират и подпомагат, да се отнасят етично и отговорно към развиващата се креативност” [2: 11].

Насърчаването на учениците към творческа креативност не е нов педагогически проблем, но поставянето му в нов аспект е наложено и от новите учебни програми, и от въведените нови аспекти на компетенции – а именно придобиването на дигитални компетенции. Прилагането на съдържанието от учебните програми в практическата методическа работа на преподавателите

предполага разработването на нов учебен цикъл, който да постави креативността като основен движещ елемент за придобиването и прилагането на качествени знания.

„За да се сформира креативността като дълбинно (личностно), а не само поведенческо (ситуативно) свойство, е необходима също целенасочена възпитателна работа по посока формиране и развитие на мотивацията за творчество” [2: 14].

Развитието на дигитални компетенции при учениците от 5 и 6 клас на средното училище е заложено най-обширно в новата програма по дисциплината „Информационни технологии“. Благодарение на междупредметните връзки дисциплината „Изобразително изкуство“, учениците от 5 и 6 клас на средното училище получават една сравнително обширна основа от знания, която би позволила (при нейното правилно прилагане и усвояване) провеждането на урочна работа от областта на дигиталните компетенции в работна атмосфера. При провеждането на урочната работа следва да се съблюдават основните направления на творческото възпитание, които според А. Велева включват „Развитие на мотивация за творчество – любопитство и интерес към новото, уважение към креативната личност, емоционално отношение към продуктите от творчество и осъзнаване ползата от тях, потребност, радост и удовлетворение от творческа изява и откривателство; отношение към креативността като към престижно интелектуално качество; стремеж към самоутвърждаване и обществена полезност” [2: 10].

Вероятно постигането на гореизброените личностни и обществени качества изглежда като утопична задача, но задаването на принципите и нагласите по мотивирането на учениците (да постигат резултати в нови области) би било възможно чрез стимулирането на техните ежедневни творчески прояви. Най-общо, те могат да бъдат разгледани в две специализирани групи: специални и общи.

Би било лекомислено да се поставят всички прояви на креативност в полето на „голямата креативност“. В по-голямата част от случаите става въпрос за проява на т.нар. „малка креативност“. Разпределянето на способностите като специални и общи би могло да се характеризира най-общо така: достигането на висока степен на развитие на специалните способности е възможно по принцип в малък обзор на области, докато общите способности са необходими във всяка сфера на човешката дейност.

Теориите на Пиаже и Виготски подчертават значението на играта за развитието на креативността. Използвайки вродената склонност на детето към „претворяване“ на сюжети от действителността в игрова форма, следва да се направи изводът, че у детето има стремеж към „подражаване“ – максимално доближаване (чрез копиране и заместване на елементи от дейностите на възрастния човек в игрова ситуация). Основен стимул в игровата форма (и в повечето подбуди за действие) се явява удоволствието. Когато детето копира и претворява черти на възрастните в общуването със своите връстници, то несъзнателно усвоява умения и поведенчески модели. Умелото насочване на този стремеж за усвояване на нови модели на знания може да доведе до ускорено развитие на определени „целеви сектори“ в мисленето и възможностите на детето, поднесени му по начин, достъпен за него. Стимулирането на ученето чрез подражание е само един от етапите на учебния акт, следващото стъпало на който се явява комбинирането на усвоените знания в нови структурни форми от страна на детето. При процеса на адаптиране на задачи спрямо специфичните възможности на детето от съответната възрастова (и емоционална) група задачи, учителят педагог следва целенасочено да развива компетенциите, необходими за бъдещето развитие в полето на креативните изяви.

„Играта влияе върху развитието на:

– дивергентното мислене – способност, която още Guilford (1968) разпознава като базова за креативното решаване на проблемите;

– символното репрезентиране и въображение, които също са базови за креативността – играта е символична дейност, в която нещата се разглеждат като не това, което са;

– сензитивността към проблемите, към самостоятелно откриване на проблемите и търсенето на алтернативни пътища“ [3: 27].

„Творчеството е способност да се създават оригинални и уместни идеи и се основава на два различни типа мислене. Единият е конвергентното мислене, което води към един-единствен отговор, например $48 \times 12 = \underline{\quad}$ ". По-голяма част от обучението ни в училище изисква тъкмо такова мислене. Другият тип е дивергентното мислене и включва излизането извън проблема в много и различни посоки. Дивергентното мислене се прилага, за да се очертаят различните възможни решения, а конвергентното - за да се подбере най-доброто от тях. Изследванията показват, че творчеството е свързано с интелигентността, но високата интелигентност не е гаранция за творчество според Беирон и Хорн. В действителност при надсредна интелигентност творчеството и интелигентността не са свързани“ [4:].

Не бива да се подценява приноса на индивидуалните постижения, макар и в сферата на оформилата се като граници „малка креативност“. Не е задължително получените в тези рамки резултати да носят „епохални“ резултати. Целта е да се активизира самият творчески акт, поривът към създаване и изследване. Крайният резултат от креативния процес в полето на малката креативност следва да мотивира последващи нови прояви и вълчачането на участващите в него към активна творческа продуктивна дейност. Надграждането на знанията и уменията, придобити от децата в този процес, следва да им помогнат в тяхното по-нататъшно развитие като личности, във вземането на индивидуални (или колективни) решения, в нарастването на вътрешната им удовлетвореност и самоувереност.

Според Csikszentmihalyi (1990) удоволствието от правенето е свързано с разширяване на пространството на възможностите и съдържанието на преживяванията, свързани с откриването.

Може да се каже, че творческите изяви, явяващи се следствие на креативния процес, са тъждествени с определени нива на йерархия, в които спрямо авторегулация се поместват самооценките на участващите в него. В този смисъл креативният акт е в пряка зависимост с нивото (значението) на оценката и самооценката на индивидуалните творчески и личностни възможности спрямо онези на останалите участници в процеса или извън него. Нивото на самооценка на индивидуалните възможности е директно свързано и с оценъчната компетентност на учителя педагог в работния процес и в индивидуалните занимания с обучаващите се. Колкото по-висока оценка за положената работа и постигнатите резултати получават те във взаимния творчески обмен, толкова повече ще расте увереността в личностните им качества и качествата на онези от тях, показали високи нива в справянето с поставената проблематика. Вероятността за сегрегиране на подгрупи със сходни нива на успеваемост в основния „мейнстрийм“ на класа следва да се има предвид при разпределението на условията за изпълнение. Индивидуалната и груповата работа на учениците следва да бъде съобразена с нивото на възможностите им.

Постъпателното увеличаване на сложността на поставените за изпълнение задачи следва да подтикне учениците към търсенето на възможности за справяне с поставената проблематика. Колкото по-адаптивни решения намират в процеса на работа, толкова повече ще нараства увереността в собствените им възможности. Креативността не е просто цел или самоцел. Креативността е форма на мислене и изразяване, форма на общуване. Пространство за себепознание и опознаване.

Креативните продукти могат да бъдат оценявани по следните начини:

– интернално – индивидите сами оценяват своите креативни продукти (Carson, Peterson & Higgins, 2005). Форма на интернално оценяване се явява конферансът.

– екстернално – креативните продукти, създадени в експериментални условия, се оценяват от независими експерти (Amabile, 1996; Sternberg & Lubart, 1995).

В случая продуктите, създадени от учениците в работния час могат да бъдат оценявани интернално. Оценката, получена при обсъждане на крайния творчески продукт в групата от нейните членове, следва да бъде максимално близка до тази на учителя педагог. При съществени различия в нивата на оценяване, следва да се проведе аналитичен диалог, изтъкващ причините за вземането на решенията, довели до конкретните разминавания в нивата на оценяване. Трябва да се има предвид, че оценъчните критерии, по които се води детето, е

напълно възможно да бъдат в противовес на тези, които има изградени в себе си възрастният индивид.

Обосновката на решенията следва да се изслуша внимателно и от двете страни.

Вероятността в този диалог детето да бъде подтикнато към търсенето на нови креативни решения е голяма, тъй като за фиксираната на изследването възрастова група са характерни силни волеви импулси за самоизява и следване на определени ситуативни (или статутни) модели.

„Освен това креативните ученици са оценявани по-високо, ако учителите са креативни. По-късните изследвания на Sternberg, Torff & Grigorenko (1998); Sternberg, Jarvin & Grigorenko (2009) откриват, че при промяна на обучението, което осигурява развитие на аналитичните и креативните способности, се достига до много по-високи академични постижения, доразвиване на креативните способности, както и до подобряване на паметта [3: 26].

Новите аспекти в учебните програми по *Изобразително изкуство* за 5. и 6. клас (в частта им за необходимостта от придобиването на дигитални компетенции от страна на учениците) ще изправят и самите преподаватели пред необходимостта да адаптират методите си на преподаване, както и учебния материал така, че в най-голяма степен да бъдат способни да преподават заложените образователни аспекти в урочния цикъл. В този смисъл и на учителите педагози ще се наложи да се изправят пред предизвикателството да проявят креативност в подходите и адаптацията им към възможностите на учениците от съответната възрастова група. Така креативният процес ще протича в двустранна посока и резултатът от неговата дейност би носил белега двукомпонентност.

References:

1. Mila Daskalova. „Development of creative thinking in schools“; <http://danielaubenova.com/blog>
2. Asya Veleva. „Pedagogy of creativity“ <http://rcpleven.com/07knigi/Asia-Veleva-Pedagogika-na-tvorchestwoto-2012.pdf>
3. Rumén Stamatov. „Creativity“ 2015 / University Press "Paisii Khilendarski", 2015 / ISBN/978-619-202-074-
4. <http://www.referati.org/kachestva-na-tvorcheskoto-mislene/50349/ref/p2>

*Assistant Kamen Teofilov
Department of Methods of Teaching Fine Arts
At Konstantin Preslavsky – University of Shumen
teofilov@shu.bg*